

Katz Gitl És Testvérei

Ezen a képen a lánytestvéreim vannak: balról jobbra Lea, mellette van a kishúgom, Szúra és a jobb oldalon a legidősebb, Gitl. A felvétel 1936-ban készült, Királyházán. Heten voltunk testvérek, én voltam az elsőszülött. 1925. december huszonötödikén születtem, de a születési anyakönyvi kivonatomban 1926 szerepel a születési évként. A zsidó nevem Mose, a cseh születési anyakönyvi kivonatomban Mózes van írva, így is hívtak egész életemben [Királyháza a trianoni békekötést követően Csehszlovákiához, a második világháború után a Szovjetunióhoz került, de 1939--1944 között átmenetileg ismét Magyarországhoz tartozott. Ma Ukrajna része. -- A szerk.]. A második Gitl húgom volt. Ő 1927-ben született, de 1929-ben anyakönyvezték. Azért sikeredett így, mert a körjegyző a másik faluban lakott, és nem volt rá idő, hogy elmenjenek hozzá, és bejegyeztessék a gyereket. Aztán a mama elkezdte azt csinálni, hogy az egyik gyereket egyáltalán nem regisztráltatta, várt, amíg megszületik a másik. Amikor pedig a másik gyerek is megszületett, ikreként anyakönyveztette őket. Így történt, hogy a családukban rajtam kívül három ikerpár volt. Gitl után 1929-ben megszületett Lea, azután Bejle, utána egy fiú, Jolman, azután megint két lány, Jente és Szúra. Bejle és Jolman 1929-ben lett bejegyezve, Jente és Szúra pedig 1935-ben. A szüleim vallásos emberek voltak, és minket is a zsidó tradícióknak megfelelően neveltek. Nálunk, otthon kötelező volt betartani a kásrutot. Tejterméket hússal soha nem kevertünk. Külön edényeink voltak. A boltban nem vettünk húst, csak a sojhetnél [sakternál]. Anyám maga sütötte a kenyeret egy egész hétre. Még mindig emlékszem gyermekkorom kukoricakenyerének az ízére. Ha nem tartott ki a saját kukoricánk, vettünk a boltban. A kukoricát a zsidó molnárnál őrlettük meg. Abból főztük a kukoricakását is. Pénteken reggel anyám bedagasztotta a tésztát a szombati bárheszhoz. Jó alaposan befűtötte a kemencét, aztán miután a bárhesz kisült, berakta a kemencébe a szombati sóletet cserépedényben. A kemence ajtaját agyaggal tapasztották be, és egész éjjelre otthagyták állni az ételt. Hiszen szombaton tilos főzni vagy megmelegíteni az ételt. Péntek este anyám meggyújtotta a gyertyákat, és imát mondott fölöttük. Ezután asztalhoz ültünk. Apánk megáldotta az ételt, és hozzáláltunk a vacsorához. Amikor szombaton megjöttünk a zsinagógából, anyám kivette a lábast a kemencéből. Apám fölolvasta az imát, és megebédeltünk. A Pészah volt a

legkedvesebb ünnepem. A maceszt az asszonyok maguk sütötték. Az ünnephez való előkészület azzal kezdődött, hogy a zsidók kibérelték az egyik malmot. Ott mindent átmostak, átrostáltak, hogy tiszta legyen, ne legyen homec. Aztán hívták a rabbit, hogy ellenőrizze, és megadja az engedélyt a maceszsütéshez. Azután vettek első osztályú búzát, és megőrölték. A faluban volt két-három nagyobb ház, ahol két kemence is volt a konyhában. Itt gyűltek össze az emberek. Mindenki dolgozott, az asszonyok a tésztát dagasztották és nyújtották, a férfiak a maceszt rakták a sütőbe. Ez több napig is eltartott, sok maceszt sütöttek, hogy minden családnak jusson mind a nyolc napra. A macesz nem olyan volt, mint manapság, nem finomra őrölt, fehér lisztből, hanem durva búzalisztből készült. Sokszor előfordult, hogy nem volt elég fazék és palacsintasütő. Olyankor egy nagy üstöt állítottak föl az udvaron, tüzet gyújtottak alá, és belerakták az előzőleg megmosott és megtisztított hétköznapi edényeket [Vagyis nem volt külön pészahi edény, vagy legalábbis nem volt elég pészahi edény. -- A szerk.]. Még fölizzított köveket is dobtak a katlanba, hogy jobban fölforrjon a víz. Még a legszegényebb családok is azon voltak, hogy Pészahkor kerüljön az asztalra töltött hal [lásd: halételek], tyúkhúsleves, libahús, és legyen elég libazsír a főzéshez. Mi csirkét is tartottunk, libát is hizlaltunk. A libákat ősszel vágtuk le. A májukat anyám elvitte Husztra, eladta a gazdagoknak, mivel ez különleges csemegének számított, és sokba került. Anyám a húst egy nagy hordóban sózta be, amely az udvaron állt. Minden pénteken vett ki húst a hordóból a szombati sólethez, de nem sokat, hogy kitartson tavaszig. Pészahkor libahússal csinálta a sóletet. Kiolvasztotta a libazsírt, és egy külön edényben tartotta, hogy kóser legyen. Pészahkor mindenki ilyen zsírral főzött. Anyám latkeszt főzött, krumplilepényt, maceszgombócot, töltött halat és sárgarépás cimeszt Pészah első napján mindenki elment a zsinagógába. Este volt az első húsvéti széder. Az asztal ünnepi módon volt megterítve. Az ajtót tárva-nyitva hagyták, hogy be tudjon jönni Illés próféta. Apám ült az asztalfőn fehér ruhában [lásd: kitli]. Ilyen ruhát hordanak a férfiak Pészahkor és Jom Kipurkor. Föltettem apának a négy kérdést: miért eszünk mi ezen a napon fekvé, miért eszünk mi ezen a napon csak maceszt és kenyeret nem, miért eszünk mi ezen a napon keserű fűszereket, miért iszunk mi ezen a napon négy pohár bort [lásd: má nistáná]. A kérdéseket héberül tettem föl, apám pedig héberül válaszolta meg őket. Aztán fölolvastam a Tórából, mi pedig hallgattuk őt. Én értettem is, mit mondott apám, a többi gyerek csak hallgatta. Senki, még a legkisebbek sem mentek el aludni, amíg a szédereste véget nem ért. [Általában a legkisebb gyerek teszi fel a négy kérdést, de ez nem háláhá (törvény), hanem minhág (szokás). Pedagógiai jelentősége van, mint ahogy az egész széder célja a gyerekek tanítása, a kivonulás történet elmesélése, továbbadása generációról generációra. Ha egy családban a legkisebb gyerek nem tud még beszélni, vagy nem fogja még fel amit mond, esetleg a családfő héberül vezeti a szédert, és a legkisebb gyerek még nem tud héberül, kérdezhet a nagyobb is. Ebben a családban vagy nagyon kicsi volt a 'legkisebb gyerek' vagy fontosabb volt, hogy a széder nyelve a héber. - A szerk.] A széder alatt mindenkinek meg kellett innia négy pohár bort, még a gyerekeknek is. A gyerekek poharai egészen kicsik voltak. Nem ittuk ki az egész pohárral, hanem először ittunk egy keveset, a többit felöntöttük vízzel. Az utolsó poharat azonban fenéig ki kellett inni. Az asztal közepén állt a legnagyobb pohár Illés prófétának. Imádkoztunk, és húsvéti dalokat énekeltünk.